

élet, a „compelle intrare” későbbi terhért hordozó Ágoston donatistákkal, majd az áteredő bűn és a keresztység kapcsán a pelagiánusokkal folytatott vitája jelenti. Az utóbbi téma, azaz Ágoston és a pelagiánusok vitája kapcsán megjegyezzük, hogy az Ágoston-féle „metafizikai én” nem feltétlenül azonos az úgynevezett pelagiánus „metafizikai én”-nel: így, mivel a témában feltett kérdések nem teljesen azonosak, a válasz-kísérleteik sem feltétlenül ugyanazon aspektusra vonatkoznak.

A kötet utolsó fejezetei Ágoston hatástörténetének egyes szeleteit világítják meg, amelyek közt felekezeti, azaz a katolikus és protestáns augusztinizmus is helyet kap. A munka külön értéke, hogy a különböző résztémákhoz a szerző a további tájékozódást elősegítő bőséges irodalomjegyzéket fűzött, a függelékben pedig Ágoston műveinek lajstromát, keletkezési idejüket, illetve a három legismertebb újkori sorozat (PL, CSEL, CC) megfelelő kötetsszámaikat is feltüntette. A kiadványt lezáró mintegy 150 színes kép Ágoston életének állomásait, síremlékét, illetve számos, Ágostonnal kapcsolatos műalkotást tartalmaz szép kivitelben: az olvasó így nemcsak a filozófiai-teológiai Ágoston-recepcióval, hanem — kis túlzással — a szépművészeti augusztinizmussal is megismerkedhet. (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézet – Szent István Társulat, Budapest, 2018)

PÁSZTORI-KUPÁN ISTVÁN

BAGYINSZKI ÁGOSTON OFM — MÉSZÁROS LUKÁCS (SZERK.):

APÓRIÁK

Természettudomány és teológia párbeszédben

A keresztények számára régóta kihívást jelentenek az egyre sikeresebb természettudományok eredményei, mivel sokak szemében újra meg újra cáfolják vagy feleslegessé teszik azt a folyton megújuló világméretet, amelyet a kereszténység részben a hit alapvető igazságaiból, részben a *korábbi* tudományos eredményekből alkot. Így érdemes időről időre áttekinteni a természettudomány aktuális paradigmáját, és feltenni a kérdést, mi következik belőle a teológiai gondolkodásra, a vallásos világméretre vagy a hit kifejezésének érvényes formáira nézve. Bagyinszki Ágoston teológus és Mészáros Lukács paleontológus évek óta közösen kutatják a hittudomány és a természettudomány érintkezési pontjait, így az általuk szerkesztett *Apóriák* című kötet nemcsak beszámol a két tudományterület dialógusának néhány meghatározó témájáról, hanem egy ilyen dialógus gyümölcse is.

Az első fejezet annak történetét tekinti át, ahogy a keresztény Nyugaton a természet tanulmányo-

zása céljaiban és módszereiben is függetlenedett a teológiától, és két olykor vitázó, olykor egymás nézőpontját figyelmen kívül hagyó tudásforma keletkezett belőlük. A következő három fejezet a világegyetem, az élet, illetve az ember kialakulásának kérdéseit tárgyalja. Közérthetően és szakszerűen mutatja be a természettudomány standard modelljeit, és ahelyett, hogy teológiai fenntartásokat hangoztatna, vagy olyan pontokat keresne bennük, amelyek tendenciózus interpretációjával a hagyományos vallásos világméretbe illesztheti őket, a tudomány eredményeivel őszintén számot vető teológiai koncepciót fogalmaz meg. Az utolsó fejezet az analitikus elmefilozófia szempontjából értelmezi azt a tényt, hogy az anyagi világnak olyan lények is részei, akiknek tudata van. Mivel a filozófiának ez az ága úgy tárgyalja újra a test és a lélek viszonyának klasszikus problémáját, hogy messzemenően érvényesíti az agy kutatás, a pszichológia és más tudományok eredményeit, azokhoz hasonló kihívást jelent az ember szellemi, transzcendens természetét feltételező koncepciók számára, olyan kihívást, amelyre a kötet nem is akar vagy tud teológiai választ adni, így záró fejezete a többenél is aporetikusabbnak bizonyul.

Az *Apóriák* sajátos műfajú könyv. Inkább monográfiára hasonlít, mint tanulmánykötetre, ugyanis az egymás folytatásaként értelmezhető központi fejezeteket ugyanaz a három szerző (a szerkesztők és Szeiler Zsolt) jegyzi, sőt, az első és az utolsó fejezet Giuseppe Tanzella-Nitti, illetve Schmal Dániel tollából származó szövegét is hosszabb szerkesztői betoldás kapcsolja a többi részhez. E szokatlan eljárás nyomán egységes szerkezetbe foglalt és — az utolsó fejezetet leszámítva — egységes szemléletet tükröző gondolati ív bontakozik ki, ami még olvasmányosabbá teszi ezt a kimerült stílusú, magával ragadó könyvet. Ilyen módon ugyanakkor nemcsak az egyes szerzők szövegei mosódnak egybe, hanem a köztük — és rajtuk keresztül a diszciplínáik között — megvalósult párbeszédnek is csak az eredményét ismerhetjük meg, magát a dialógust nem. Homályban marad, mi volt a természettudós, mi a teológus, és mi a filozófus álláspontja, miben győzték meg egymást, és miben kötöttek kompromisszumot. Ezért az *Apóriák* keveset árul el arról, hogy keresztény szerzőinek dialógusa lehet-e modellje a természettudomány és a teológia kapcsolatának általánosan véve is.

A könyvből mindenesetre egy *egyoldalú dialógus* képe bontakozik ki, mert nem tanúskodik arról, hogy a természettudomány tanulna valamit a teológiától, vagy egyáltalán tudomást venne a szempontjairól, csak azt dokumentálja, hogy a teológia érdeklődik partnere eredményei iránt, és kész az egyház tanítását a korszerű tudományos világ-

képpel összhangban kifejezteni. Annak ellenére, hogy a kötet nem vállalkozik arra, hogy a tudományos eredményeket a legfrissebb teológiai elméletek alapján értelmezze, és leginkább a Karl Rahner által több mint fél évszázada lefektetett alapokra épít, egyes pontokon sok olvasó újszerűnek, mérésznek és természetudományok irányában túlságosan is kompromisszumkésznek fogja találni. A könyv kreacionizmusként veti el a gondolatot, hogy az univerzális fizikai állandók „finomhangolását” közvetlenül Istennek tulajdonítsuk, ahogy nem teszi magáévá az általa irányított, célirányos evolúció koncepcióját vagy a monogenizmust sem. Megfontolandónak tartja ugyanakkor, hogy az egyes ember keletkezését is a természetben érvényesülő általános elvek szerint gondoljuk el, mégpedig a maga egészében, a lelkét is beleértve.

Bár a könyv széles horizontja és körültekintő érvelése azt bizonyítja, hogy a teológia képes számot vetni a természetudományok eredményeivel, a két tudományterület álláspontja számos kérdésben továbbra is markánsan eltér egymástól. Ha mindkettő szempontjait érvényesíteni akarjuk, a legtöbb kérdés apóriák elé állít bennünket. A kötet arra bátorít, és ahhoz ad értékes segítséget, hogy megoldásuk érdekében tovább folytassuk azt a dialógust, amelyből fakadnak. (*L'Harmattan Kiadó – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest, 2018*)

HANKOVSKY TAMÁS

JAKAB GÁBOR: 80 ÉVEMBŐL KERÉKEN 50 KEREKDOMBON

A nyolcvan éves Jakab Gábor — pápai káplán, szentszéki tanácsos, ötven évig Kolozsvár-Kerekdomb plébánosa — tizenhat évig volt a legjobb magyar nyelvű katolikus lapok közé számítható kolozsvári Keresztény Szó (keresztény kulturális havilap) és Vasárnap (katolikus hetilap) főszerkesztője. Vagyis ahogyan ő mondja: „csak főszerkesztője”, mert szerinte ezeket olyan kiténő szerkesztők szerkesztették, mint például Bodó Márta és Jakabffy Tamás. Jelen kötet írásai (zömmel publicisztikák, esszék, beszédek és „szerkesztői levelek a kedves olvasóhoz”) ebből a két lapból származnak, köztük olyan jakabgáboros márkajelzések, mint a *Volt-e szubszidiaritás Mózes korában (Volt, bizony!)*, *Hány útja van Istennek? (Oly sok, ahány ember van)*, *Nekem ne papolj!* (*Mert unalomba fulladok!*).

Jakab vezércsillagai három Áron: Gábor, Márton és Tamási. Írásainak refrénjei Márton Áron és Tamási Áron szavai, buzgalmának (olykor óhatatlan túlbuzgalmának) inspirálója pedig az asztalosból és pattantyúsból lett rézagyús. Rajtuk kívül horizontját egyebek mellett még olyan nevek érzékelteik, mint Ady, Babits, Camus, Câmpeanu, End-

reffy Zoltán, Hankiss, Heidegger, József Attila, Lustiger, Marquez, Martin Luther King, Márai, Morel Gyula, Nyíri Tamás, Prohászka, Romero, Endo Szuzaku, Edith Stein, Vermes Géza, Weöres és Zorán.

A kötet visszatérő témáinak egyik legfontosabbika a szabadság. Szerzője szerint akkor lehetnének jézusi mintára radikálisan szabadok, „ha nem választjuk el a szabadságot a legkiszolgáltatottabbakat is segítői akaró szolidaritástól”. A szabadság jegyében kell szüntelenül kutatnunk és újraértelmeznünk az isteni üzenetet, figyelembe véve, hogy a tradícióra való hivatkozás sok esetben a visszaélések ideológiájává válhat. Ebben a szellemben Martin Luther Kingnek és Mahatma Gandhinak mint a hit szabadságharcosainak szentté avatását szorgalmazza.

A másik visszaérő téma a magyarság, hangsúlyosan a nemzeti érzés megtisztítása: „Megszabadulni a piros-fehér-zöld zászlóval/szalaggal vagy kokárdával felcícomázott »magyarokodó elfogultságoktól«, így »igazságunkban« másokat ki nem záró igaz magyarságunkban és igaz kereszténységünkben megtisztulni, megerősödni és megmaradni.” Illyés definícióját — „magyar az, aki vállalja” — így módosítja: „érdek nélkül vállalja”, majd hozzáteszi: „Sajnos én papként már Oltariszentséget is láttam piros-fehér-zöld szalaggal »feldíszítve«”. A csíksomlyói búcsúról remek könyvet író Jakabot amúgy kifejezetten zavarja a Csíksomlyó ürügyén történe „puszta magyarkodás”.

Fontos témája a hit. Balogh Edgárról így ír: „Sokan vannak — úgymond — »kívül«, akik valójában »belül« vannak, és fordítva”. Majd — Márton Áron példáját követve, aki „a nem hívőkkel emberségükben tudott közösséget vállalni” — hozzáteszi: „Nem az az ember ateista, aki sorcsapásokkal és megpróbáltatásokkal telt élete egy szakaszán tagadja Istent, illetve nem is őt, hanem csak egy valójában nem létező szakállas öregurat, hanem az, akinek az igazi isteni Lény attribútumai, mint például a szeretet, a testvérség, az igazságosság semmit sem jelentenek”.

És természetesen az egyház jövője is visszatérő téma. Amikor (2016-ban) a gyulafehérvári egyházmegyében egyetlenegy papi pályára jelentkező sem akadt, a Papnevelő Intézet rektora „könyörögve” kérte paptestvérei segítségét. Válaszként írodott tanulmányában Jakab először is leszögezi, hogy a „megsebzett, lelkiileg és érzelmileg sérült ifjúságból már eleve sérült papság születhetne”. Jól látja, hogy bár van igény a fiatalságban a spiritualistásra, szerinte ez a mag mégis jobbára a tömeges extázis természetlen talajára hull. Második oknak az áldozathozatal hiányát említi, harmadiknak pedig az alulmotivált papság igénytelenségét és magárahagyatottságát. Világosan látja ugyanakkor azt is, hogy sok fiatal a cölibátus riasztja el a papság vállalásától, de hiába érvel azzal okosan, hogy a há-